

NIEUWE WAARNEMINGEN VAN DE HAZELMUIS (*MUSCARDINUS AVELLANARIUS*) IN LIMBURG

HENDRIK ERKENBOSCH, Ambyerstraat Zuid 70, Maastricht*

Het voorkomen van de Hazelmuis (fig. 1) in Nederland is pas sinds 1916 met zekerheid bekend (CREMERS, 1916). Nadien is de soort in het zuidelijk deel van Zuid-Limburg in een twaalfstal gemeenten en verder nabij Schinveld, Vlodrop en Ubbergen aangetroffen.

VAN LAAR (1984), die een totaaloverzicht van alle bekende meldingen samenstelde, wist voor de periode 1970 - 1984 zeven waarnemingen boven water te halen en een speciaal op de Hazelmuis gericht onderzoek in 1984 (FOPPEN & BERGERS, 1985) leverde één mogelijke nestvondst op. Verder bevinden zich in het archief van de Zoogdierenwerkgroep van het Natuurhistorisch Genootschap een tweetal meldingen uit 1987 en 1988. Al met al dus een pover totaal voor de afgelopen twintig jaar. In het navolgende verslag wordt aangetoond dat er gelukkig nog geen aanleiding bestaat om de soort uitgestorven te verklaren. De exacte vindplaatsen worden om voor de hand liggende redenen hier niet gepubliceerd.

RESULTATEN

Op initiatief van de auteur vonden tussen 29 september en 22 november 1990 een twaalfstal zoektochten plaats in bossen in de gemeenten Margraten, Wittern en Vaals. Hierbij werd door een wisselend aantal deelnemers (1-4) vooral de vegetatie langs de paden en deels ook in de bossen zelf systematisch afgezocht naar sporen van Hazelmuisen.

Het zoekwerk leverde uiteindelijk enkele aangeknaagde hazelnoten en 38 nesten op, waarvan er drieëndertig leeg waren en vijf bewoond met respectievelijk:

- 1 exemplaar van onbepaalde leeftijd
- 2 ongeveer vijf weken oude juvenielen
- 3 bijna volgroeide juvenielen
- 1 adult vrouwtje met twee 2 à 3 weken oude juvenielen
- 7 dode kleine juvenielen

De bolvormige nesten hadden een diameter van 10 tot 15 cm. Het bouw materiaal bestond vooral uit bladeren van Braam (*Rubus fruticosus* s.l.) en grassen (o.a. *Holcus spec.*), met daarnaast – per lokatie verschillend – bladeren van Ruwe berk (*Betula pendula*), Zomereik (*Quercus robur*), Haagbeuk (*Carpinus betulus*), Zoete kers (*Prunus avium*), Gewone vlier (*Sambucus nigra*), Hazelaar (*Corylus avellana*), bladeren en stengels

van Bosrank (*Clematis vitalba*) en Adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*) of mos. Eén nest bestond uitsluitend uit bladeren van Adelaarsvaren en twee nesten hadden als basis een oud vogelnest. In één nest zaten bovendien haren van Ree (*Capreolus capreolus*) en Das (*Meles meles*) verwerkt.

De nesten bevonden zich op een hoogte tussen 0.3 en 4.0 m in de vegetatie (fig. 2). Liefst 71% zat lager dan 1.5 m.

Als ondergrond fungeerden:

Braam	27x
Hazelaar	4x
Gewone vlier	4x
Beuk (<i>Fagus sylvatica</i>)	1x
Meidoorn (<i>Crataegus monogyna</i>)	1x
Kamperfoelie (<i>Lonicera periclymenum</i>)	1x

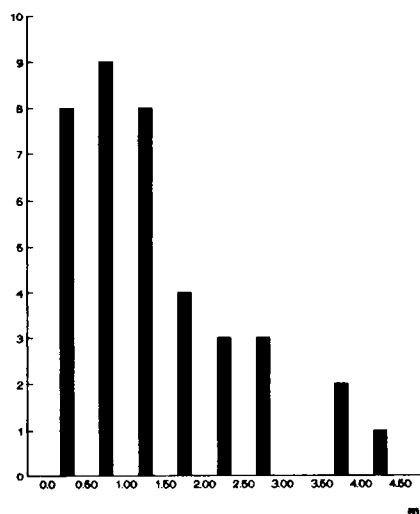
De nesten in de braamstruiken waren van bovenaf vrij goed te zien. Meestal staken ze er net met het 'kopje' bovenuit. Een enkel nest lag geheel vrij. De boomnesten bevonden zich op open plekken in het bos nagenoeg tegen de stam en óf aan de bosrand aan de op de zon geëxponeerde buitenrand van het bladerdek.

Een dwarsdoorsnede van het biotoop (fig. 3) toont globaal vier lokaties voor de nesten, die overigens steeds op hellingen zijn gelegen:

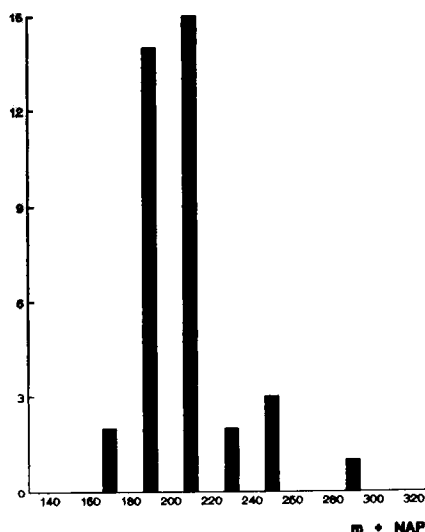
- a. struikvegetaties aan weerszijden van bospaden;
- b. struiken en jonge bomen op open plekken in het bos;
- c. struikvegetaties pal tegen de bosrand
- d. relatief smalle stroken met jonge bomen en struiken die ruimtelijk van het bos gescheiden zijn door een pad of weg en aan de andere zijde grenzen aan weilanden of ruigtevegetaties.

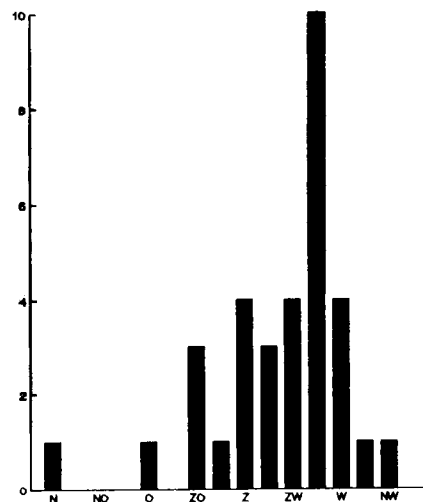
Figuur 1. Hazelmuis, juveniel (Foto: S. Jansen).

Figuur 2. Hoogte van Hazelmuisnesten in de vegetatie.

Figuur 4. Hoogteligging van de Hazelmuisnesten.

Figuur 5. Expositie van de hellingen waarop Hazelmuisnesten zijn gevonden.

De nestlokaties bevonden zich op hoogtes tussen 160 en 295 m + NAP, met een duidelijke concentratie tussen 180 en 220 m + NAP (fig. 4), en vooral op hellingen met een westelijke tot zuidelijke expositie (fig. 5).

DISKUSSIE

De waarnemingen en vondsten van 16 dieren en 38 nesten in een tijdsbestek van amper twee maanden mogen op zijn minst sensationeel genoemd worden. Temeer als men bedenkt dat over de periode 1916-1989 slechts een vijfenzeventig-tal meldingen bekend zijn (VAN LAAR, 1984; ARCHIEF ZWG). Bovendien is de hier beschreven toename van waarnemingen niet uitsluitend te danken aan de huidige zoekmetho-

die. Het onderzoek van FOPPEN en BERGERS (1985) was grootschaliger en zonder twijfel grondig, maar ook in de bosvakken die zij destijds volledig, maar tevergeefs afzochten blijken nu Hazelmuisen voor te komen. Het ligt daarom meer voor de hand om aan een reële toename van de Hazelmuis, zowel in aantal als verspreiding, in recente jaren te denken. Mogelijk zijn de warme zomers en zachte winters van afgelopen jaren, die de soort betere voortplantings- en/of overwinteringskansen boden, een oorzaak hiervan. Wellicht spelen ook goede vruchtjaren en positieve veranderingen in de vegetatiestructuur een rol. Hoewel, wat deze laatste faktor betreft, in minstens een aantal gebieden eerder het omgekeerde waar lijkt te zijn. Vermoedens te over dus!

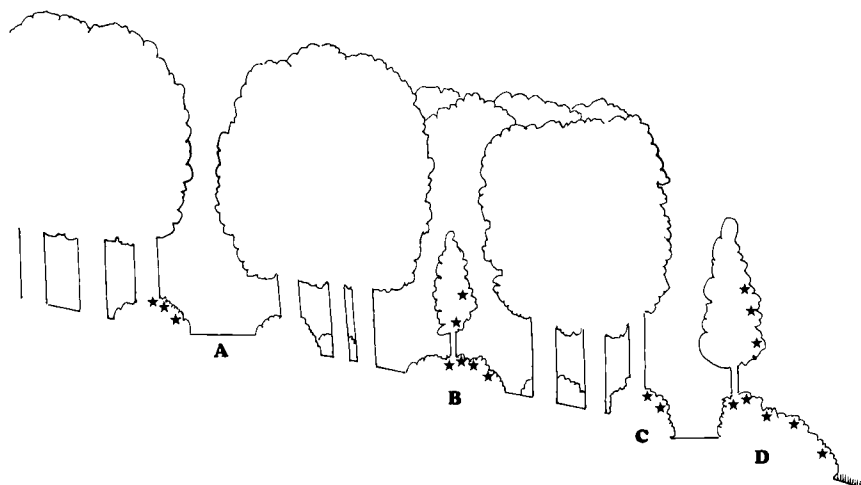
De Zoogdierenwerkgroep wil daarom met veel nadruk bepleiten dat op korte termijn een hernieuwd grondig onderzoek gaat plaatsvinden naar voorkomen en verspreiding van de Hazelmuis in Limburg. De vraagstelling zou zich daarbij vooral moeten richten op biotoopkeuze, -gebruik en -beheer. Intensief populatie-dynamisch onderzoek zou daarentegen, vanwege de kwetsbaarheid van de populatie(s), buiten beschouwing dienen te blijven.

DANKWOORD

Een bijzonder woord van dank aan Annemarie Steeman, Peter Twisk, Walter van der Coelen, Jo van der Coelen, Wouter Jansen, Steven Jansen, Willem Vergoossen en vooral Leo Backbier voor hun hulp bij het inventariseren en het ter beschikking stellen van hun waarnemingen.

Dank aan Staatsbosbeheer voor het verlenen van de vergunningen om de onderzoeksterreinen te mogen betreden.

(*) Namens de Zoogdierenwerkgroep, die zich overigens aanbevolen houdt voor oude en recente waarnemingen van de Hazelmuis in Limburg.

Figuur 3. Dwarsdoorsnede van het biotoop, met nestlokaties.

LITERATUUR

- CREMERS, J. (1916): 'n Merkwaardig diertje. Natuurhistorisch Maandblad 5 (1) : 1-3.
 FOPPEN, R. & P. BERGERS (1985): Inventarisatiemethoden voor de Hazelmuis *Muscardinus avellanarius*. Doctoraalverslag Zoologisch Laboratorium, Afdeling Dieroecologie Katholieke Universiteit Nijmegen, Staatsbosbeheer Limburg.
 LAAR, V. VAN (1984): Verspreiding en habitatkeuze van de Hazelmuis *Muscardinus avellanarius* (L., 1758) in Nederland. *Lutra* 27 (3) : 229-260.